www.edcbmj.ir e-ISSN: 2345-5284

Education Strategies in Medical Sciences (ESMS)

Journal homepage: www.edcbmj.ir/en e-ISSN: 2345-5284

Baqiyatallah University of Medical Sciences

designing A Structural Model of Health-Oriented Academic Lifestyle Behaviors Based on School Atmosphere with The Mediating Role of Academic Optimism in Students

Leila heidaryani[1], Ezatolah ghadampour[2]*, Mohamad abasi[3]

1. Department of Psychology, Lorestan University, Khorramabad, Iran.
2. Department of Psychology, Lorestan University, Khorramabad, Iran.
3. Department of Psychology, Lorestan University, Khorramabad, Iran.

**Corresponding author:* Dr. Ezatollah Ghadampour, Department of Psychology, Lorestan University, Khorramabad, Iran.
E-mail.Ghadampour.e@lu.ac.ir

Article Info

Keywords: facilitator behaviors, academic lifestyle, health-oriented, school climate, academic optimism, students

Abstract

Introduction: Promoting and improving the health of learners is one of the most important aspects of human resource development and improvement, and in recent decades, educational organizations have attracted the attention of physically and mentally healthy people in educational institutions. The aim of this study was to design a structural model of health-oriented academic lifestyle behaviors based on school atmosphere with the mediating role of academic optimism in students.

Methods: The research method was descriptive-correlational and structural equation modeling. The statistical population included all elementary students (second year) of Boroujerd city in the academic year 2020-21 in the number of 16000 which were randomly selected as a sample of 450 people. Research data were collected using questionnaires of facilitators of health-oriented academic lifestyle behaviors Salehzadeh et al., School atmosphere Lee et al & academic optimism Tschannen-Moran & et al . The data were analyzed using structural equation method.

Results: The results of structural equation modeling showed that school climate has a significant direct effect on behaviors that facilitate students' health-oriented academic lifestyle (β=0/30, p<0/01). Academic optimism also has an indirect effect on health-oriented academic lifestyle behaviors (p<β, 05/0=0/064).

Conclusion: considering the variables of school climate and academic optimism, we can expect an increase in behaviors that facilitate the health-oriented academic lifestyle of students.

مجله راهبردهای آموزش در علوم پزشکی
دوره ۱۷، شماره ۶، ۱۴۰۳
صفحات: ۱۰-۱

طراحی مدل ساختاری رفتارهای تسهیل‌کننده سبک زندگی تحصیلی سلامت‌محور بر اساس جو مدرسه با نقش میانجی خوش‌بینی تحصیلی در دانش‌آموزان

لیلا حیدریانی[۱]، عزت‌اله قدم‌پور[۲*]، محمد عباسی[۳]

۱. گروه روان‌شناسی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران
۲. گروه روان‌شناسی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران
۳. گروه روان‌شناسی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران

* نویسنده مسوول: عزت‌اله قدم‌پور، گروه روان‌شناسی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران
ایمیل: ghadampour.e@lu.ac.ir

چکیده

مقدمه: ارتقاء و بهبود سلامت فراگیران، یکی از مهم‌ترین ابعاد توسعه و بهسازی منابع انسانی بوده و در چند دهه‌ی اخیر توجه سازمان‌های آموزشی به نیروهای سالم جسمی و فکری در نهادهای آموزشگاهی را به خود جلب کرده است. هدف پژوهش حاضر طراحی مدل ساختاری رفتارهای تسهیل‌کننده سبک زندگی تحصیلی سلامت‌محور بر اساس جو مدرسه با نقش میانجی خوش‌بینی تحصیلی در دانش‌آموزان بود.

روش‌ها: روش پژوهش، توصیفی از نوع همبستگی و از نوع مدل معادلات ساختاری بود. جامعه آماری شامل کلیه دانش‌آموزان ابتدایی (دوره دوم) شهرستان بروجرد در سال تحصیلی ۴۰۰- ۱۳۹۹ به تعداد ۱۶۰۰۰ بود که به صورت تصادفی خوشه‌ای تعداد ۴۵۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب شد. داده‌های پژوهش به کمک پرسشنامه‌های رفتارهای تسهیل‌کننده سبک زندگی تحصیلی سلامت‌محور صالح‌زاده و همکاران، جو مدرسه لی و همکاران و خوش‌بینی تحصیلی اسچنموران و همکاران گردید. داده‌ها با استفاده از روش معادلات ساختاری مورد تحلیل قرارگرفت.

یافته‌ها: نتایج مدل‌یابی معادلات ساختاری نشان داد که جو مدرسه اثر مستقیم معناداری بر رفتارهای تسهیل‌کننده سبک زندگی تحصیلی سلامت-محور دانش‌آموزان دارد ($p<۰/۰۱$، $\beta=۰/۳۰$). همچنین خوش‌بینی تحصیلی نیز به طور غیرمستقیم اثر معناداری بر رفتارهای تسهیل‌کننده سبک زندگی تحصیلی سلامت‌محور دارد ($p<\beta$، ۰۵/۰ = ۰/۰۶۴).

نتیجه‌گیری: با توجه داشتن به متغیرهای جو مدرسه و خوش‌بینی تحصیلی می‌توان افزایش رفتارهای تسهیل‌کننده سبک زندگی تحصیلی سلامت-محور دانش‌آموزان را انتظار داشت.

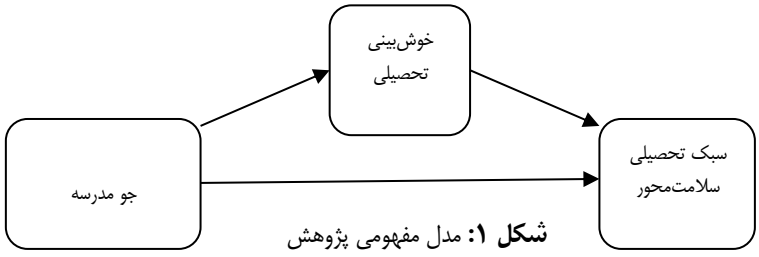
واژگان کلیدی: رفتارهای تسهیل‌کننده، سبک زندگی تحصیلی، سلامت‌محور، جو مدرسه، خوش‌بینی تحصیلی، دانش‌آموزان

مقدمه

دانش‌آموزان آینده‌سازان هر جامعه‌ای هستند و دوران تحصیل برای آنان سرنوشت‌ساز و شخصیت‌ساز محسوب می‌شود و چه بسا موفقیت تحصیلی در این دوره، موفقیت آنان را در دوره‌های بعدی زندگی تضمین می‌نماید[1] . بنابراین، پرداختن به مسائل مربوط به آنان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و یکی از مهم‌ترین این مسائل، مساله سلامت تحصیلی (Academic health) آنان است، ارتقاء و بهبود سلامت (Health) فراگیران، یکی از مهم‌ترین ابعاد توسعه و بهسازی منابع انسانی بوده و در چند دهه‌ی اخیر توجه سازمان‌های آموزشی به نیروهای سالم جسمی و فکری در نهادهای آموزشگاهی را به خود جلب کرده است. همچنین نظریه‌پردازان و محققان تربیتی برای ارائه نظریات خود پیرامون پیشرفت تحصیلی خواهان شواهد تحقیقی و تجربی در مورد عوامل تأثیرگذار بر سلامت تحصیلی در فرهنگ‌ها و نظام‌های آموزشی گوناگون هستند [2].در نظام تعلیم و تربیت دو هدف اصلی آموزش و پرورش مدنظر است. آموزش برای یادگیری و عملکرد تحصیلی و همچنین پرورش و رشد همه‌جانبه و شکوفایی استعدادهای یادگیرندگان. هراندازه که یادگیرندگان محیط مدرسه و کلاس را مثبت و رضایت‌بخش‌تر ارزیابی کنند، به همان اندازه مسیر تربیت آنان، هموارتر خواهد بود [3]. در موقعیت‌های پیشرفت از یادگیرندگان انتظار می‌رود تا در فعالیت‌های تحصیلی درگیر شوند؛ در پرتو آموزش یاد بگیرند، به معیارهای تعیین شده برای شایستگی و صلاحیت ذهنی دست یابند، به قوانین محیط‌های تحصیلی عمل کنند، با همکلاسی‌ها و معلمان خود روابط جدید برقرار کنند و به عنوان عضوی از اجتماع محیط تحصیلی خویش، در فعالیت‌ها مشارکت نمایند، به همین دلیل زندگی تحصیلی فراگیران اغلب پیچیده و چالش‌انگیز است[4]. به دنبال درک این چالش‌ها و ناکارآمدی رویکرد کمیت‌مدار و بازده‌محور در نظام‌های آموزش و پرورش، مرور تحرکات فکری محققان در پاسخ‌گویی به کاستی و نقیصه مزبور از ظهور جنبش آموزش و پرورش مثبت‌نگر به مثابه انقلابی در عرصه شکل‌دهی به جهت‌گیری پژوهشی محققان تربیتی خبر می‌دهد؛ این جنبش که ذیل چتر مفهومی روان‌شناسی مثبت معنا یافته است سهمی بسزا در هویت‌بخشی به دغدغه‌های راستین فلسفه تحولی و کیفیت‌مدار بر عهده دارد[5]. روان‌شناسی مثبت‌نگر (Positive psychology)، به دنبال فاصله گرفتن از درگیری با بدترین چیزها در زندگی، به سوی گسترش دادن بهترین کیفیت‌ها در زندگی است. این رویکرد در راستای فرضیه پترسون است که بیان می‌کند روان‌شناسی همان‌گونه که با ضعف‌ها درگیر است باید با قوت‌ها نیز درگیر باشد[6]. یکی از مهم‌ترین عواملی که لزوم توجه و تاکید بر روان‌شناسی مثبت‌نگر را در مدارس بیش از بیش مورد توجه قرار می‌دهد، نرخ رو به رشد افسردگی (Depression) و تحلیل‌رفتگی سلامت روانی (Mental health burnout) در بین نوجوانان و جوانان دنیا هست[7]. از آن‌جا که سلامت یکی از شاخص‌های مهم در حوزه آموزش‌های مختلف است و با توجه به محوریت مدرسه در زندگی نوجوانان، منطقی است که سلامت را در رابطه با زمینه آموزشی آن یعنی سلامت تحصیلی تعریف کرد. اگرچه توافق کلی درباره تعریف سلامت تحصیلی وجود ندارد، اما اغلب به عنوان یک ساختار چندبعدی توصیف می‌شود که شامل: خودپنداره تحصیلی (Academic self-concept)، مشکلات یادگیری ادراک شده (Perceived learning problems)، فرسودگی تحصیلی (Academic burnout)، کار در مدرسه (Work at school)، درگیری تحصیلی (Academic conflict)، ارزش‌گذاری مدرسه (School valuation)، رضایت تحصیلی (Academic satisfaction) و ... است که هم موارد مثبت (به عنوان مثال درگیری تحصیلی) و هم موارد منفی (به عنوان مثال فرسودگی تحصیلی) را پوشش می‌دهد[8]. الیور و دیساربو [9]عقیده دارند که سلامت تحصیلی دانش‌آموزان به معنی تناسب بین ارزش‌های ذهنی آن‌ها با تجارب و پیامدهای متنوع ارزشیابی شده از آموزش است. از این منظر سلامت تحصیلی فراگیران تحت رضایت کلی آنان از میزان تحقق انتظاراتشان قرار دارد. مطالعات نشان می‌دهد، فراگیرانی که از سلامت تحصیلی برخوردارند و از نظر هیجانی(Emotional) و شناختی (Cognitive) با یادگیری درگیر هستند، وقت و تلاش بیشتری را صرف مطالعه می‌کنند، به طور مناسب با نیازهای تحصیلی خود کنار می‌آیند و بر مسائل دوران تحصیل فائق می‌آیند[6]. از طرفی فقدان سلامت تحصیلی، علاوه بر اینکه موجب آسیب به سلامت روانی دانش‌آموزان می‌شود، آن‌ها را با ناکامی‌های مختلفی در دوران تحصیلی و حتی پس از آن در زندگی شخصی و حرفه‌ای مواجهه می‌کند[10]. از جمله عوامل اثرگذار بر سلامت تحصیلی دانش‌آموزان، جو مدرسه (School climate) است که ضرورت پرداختن به آن همواره احساس می‌شود. لازمه زمینه‌سازی سلامت تحصیلی دانش‌آموزان به فراهم‌سازی محیطی در مدرسه منوط است که همراه با روابط دوستانه بین معلم و دانش‌آموزان، حاکی از قوانینی ثابت و روشن و جوی خودمختارانه برای دانش‌آموزان باشد، تا در سایه چنین محیط و جوی، دانش‌آموزان با علاقه و انگیزه بیش‌تری به تحصیل بپردازند. جو مدرسه بر رفتار، بهزیستی و سلامت، کیفیت زندگی و انگیزه معلمان تاثیر می‌گذارد[11]. تحقیقات نشان داده است که جو مدرسه پیش‌بینی‌کننده اهداف پیشرفت (Goals development) و خودکارآمدی (Efficacy) است[12].

همچنین محیط مدرسه از طریق حمایت معلمان و همسالان (Teacher and peer support) بر نتایج تحصیلی و رشد روانی اجتماعی نوجوانان تاثیر دارد[14-13]. بررسی‌ها نشان می‌دهد که همبستگی معناداری بین کیفیت زندگی (Quality of life) دانش‌آموزان در مدرسه با رضایت و نگرش‌شان نسبت به مدرسه و روابط آنان با معلم و همسالان وجود دارد. همچنین کیفیت زندگی دانش‌آموزان در مدرسه با ماندگاری آن‌ها در مدرسه، نگرش آن‌ها درباره مدرسه رفتن، موفقیت تحصیلی، سطوح پیشرفت تحصیلی، پذیرش مسئولیت و تعهد در قبال تکالیف مدرسه و بروز نابه‌هنجاری در مدرسه ارتباط دارد[15]. کاسترل اوغلو [2] نشان داده که بین وضعیت زندگی در مدرسه و انگیزش تحصیلی (Educational motivation) رابطه مثبت و معناداری وجود دارد و کیفیت زندگی در مدرسه پیش‌بینی کننده انگیزش تحصیلی است. پژوهش گونژ و کازو [16] نیز نشان داده است که محیط مدرسه بر اشتیاق تحصیلی (Academic passion) (رفتاری (Behavioral)، شناختی (Cognitive) و عاطفی (Emotional)) تاثیر دارد. نقش پیش‌بین متغیر ذکر شده در رابطه با سبک زندگی تحصیلی سلامت‌محور همچنین می‌تواند به وسیله متغیر خوش‌بینی تحصیلی (Academic optimism) میانجی‌گری شود. هیجان‌های مثبت (Positive emotions) به واسطه اینکه موجب می‌شوند که دانش‌آموزان یک حس خوب را تجربه کنند، زمینه رویکردهای رفتاری (Behavioral approaches) که منجر به ترغیب افراد در فعالیت ویژه می‌شود را تسهیل می‌کنند؛ همچنین هیجان‌های مثبت فعال به دانش‌آموزان این اجازه را می‌دهد که خودشان را به‌عنوان افرادی موفق در انجام وظایف تصور کنند و هیجان‌های منفی (Negative emotions) را که مرتبط با شکست است کنار بگذارند[15]. یکی از این هیجان‌ها، خوش‌بینی تحصیلی است. خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموزان حوزه جدیدی است که توسط اسچنمووران و همکاران [17]شکل گرفته است. این مفهوم که از سه مؤلفه تأکید تحصیلی دانش‌آموزان (Students' academic emphasis)، اعتماد دانش‌آموزان به معلمان (Students' trust in teachers) و احساس هویت دانش‌آموزان نسبت به مدرسه (students' sense of identity towards school) تشکیل شده است، یک باور مثبت در دانش‌آموزان است، مبنی بر اینکه آنها قادر هستند با تأکید بر یادگیری خود، اعتماد به معلمان و احساس هویت نسبت به مدرسه، زمینه سلامت تحصیلی و پیشرفت تحصیلی (Achievement) خود را فراهم آورند. خوش‌بینی تحصیلی با سطوح بالایی از تعهدات و سطوح پایینی از اجتناب یا نبود تعهد رابطه دارد و نیز با گام‌های فعالانه برای حفظ سلامت فرد همراه است و مقاومت بیش‌تر در فعالیت‌های آموزشی را در پی دارد[18]. خوش‌بینی نوعی انتظار پیامد مثبت است که در حوزه‌های مختلف زندگی فرد عمومیت دارد[19]. افراد خوش‌بین از رسیدن به هدف اطمینان دارند و آشفتگی و اضطراب کمتری را در طول دوران تحصیل تجربه می‌کنند؛ در حالی که افراد بدبین در رسیدن به اهداف تردید دارند و بیش از افراد خوش‌بین در انجام تکالیف درسی، اضطراب و آشفتگی را تجربه می‌کنند، در نتیجه سبک زندگی تحصیلی ناسالم‌تری دارند[17]. بنابراین، با توجه به این‌که سبک زندگی تحصیلی دانش‌آموزان، با کیفیت عملکرد آن‌ها در مدرسه در ارتباط است، تأمین سلامت تحصیلی دانش‌آموزان بسیار ضروری است. در نتیجه برای این‌که دانش‌آموزان در مدرسه عملکرد بهتری داشته باشند، متولیان آموزش و پرورش باید شرایط لازم را برای سلامت تحصیلی آنان فراهم کنند. زیرا فقدان سلامت تحصیلی نه تنها می‌تواند در سرنوشت علمی دانش‌آموزان تأثیر بگذارد بلکه می‌تواند به سلامت روانی دانش‌آموزان آسیب رسانده و آن‌ها را با ناکامی‌های مختلف در دوران تحصیل و یا پس از آن در زندگی شخصی یا حرفه‌ای مواجهه کند[10]. بر این اساس، با توجه به این که تاکنون پژوهشی که در آن به ترکیب مدل‌های رایج در زمینه سبک زندگی تحصیلی سلامت‌محور پرداخته باشد، صورت نگرفته است، نتایج این پژوهش اطلاعات ارزشمندی را در اختیار مسئولین و متولیان آموزش و پرورش قرار داده و پشتوانه پژوهشی مناسبی برای مدل‌های روان‌شناسی در زمینه چگونگی ارتقاء سطح سبک زندگی تحصیلی سلامت‌محور فراهم خواهد آورد. بر این اساس، پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به سوال زیر انجام شد:

آیا مدل ساختاری رفتارهای تسهیل‌کننده سبک زندگی تحصیلی سلامت‌محور بر اساس جو مدرسه با نقش میانجی خوش‌بینی تحصیلی در دانش‌آموزان مورد تأیید است؟

شکل ۱: مدل مفهومی پژوهش

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر، توصیفی از نوع همبستگی و به طور خاص از نوع معادلات ساختاری است. جامعه آماری این پژوهش را کلیه دانش‌آموزان ابتدایی (دوره دوم) شهرستان بروجرد در سال تحصیلی ۴۰۰-۱۳۹۹ به تعداد ۱۶۰۰۰ نفر تشکیل می‌دهد. دربارهٔ حجم نمونه در پژوهش‌های مربوط به روش تحقیق مدل‌یابی معادلات ساختاری نظرات گوناگون وجود دارد، ولی همه بر این موضوع توافق دارند که مدل معادلات ساختاری، شبیه تحلیل عامل از فنون آماری با نمونه بزرگ قابل اجرا است[20]. با توجه به قاعده استیونس مبنی بر وجود حداقل ۱۵ شرکت‌کننده به ازای هر نشانگر و با توجه به این که در پژوهش حاضر تعداد ۱۳ نشانگر وجود دارد لذا حجم نمونه مورد نیاز در پژوهش حاضر ۴۵۰ نفر برآورد گردید. نمونه مورد نظر به روش خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شد. به این صورت که ابتدا از بین تمام مدارس ابتدایی شهرستان بروجرد، مدارس دوره دوم ابتدایی انتخاب گردید و سپس از بین مدارس انتخاب شده، ۴ مدرسه بر مبنای همکاری با پژوهشگر و همچنین دسترسی پیوسته دانش‌آموزان به شبکه شاد انتخاب شد و از بین ۴ مدرسه انتخاب شده، یک مدرسه که بیش‌تر و به صورت مناسب‌تری با توجه به شرایط کرونایی می‌توانست همکاری نماید، انتخاب گردید و با اعلام رضایت دانش‌آموزان پرسشنامه‌های مطالعه جهت تکمیل به صورت مجازی و از طریق شبکه شاد در اختیار آنان قرار گرفت. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از شاخص‌های آمار توصیفی (میانگین و انحراف معیار)، همبستگی پیرسون و تحلیل معادلات ساختاری به وسیله نرم‌افزار AMOS نسخه ۲۴ استفاده شد.

مقیاس رفتارهای تسهیل‌کننده سبک زندگی تحصیلی سلامت‌محور: این پرسشنامه مشتمل بر ۴۸ ماده توسط صالح‌زاده و همکاران (۵) به تفکیک دارای ۵ الگوی رفتاریِ شناسایی شده است. پاسخ‌دهندگان باید به هر ماده بر روی طیف ۵ درجه‌ای لیکرت از کاملاً موافقم (۵) تا کاملاً مخالفم (۱) پاسخ دهند. بدین نحو که گزینه کاملاً موافقم نمره ۵ ، نسبتاً موافقم نمره ۴ ، نظری ندارم نمره ۳ ، نسبتاً مخالفم نمره ۲ و کاملاً مخالفم نمره ۱را به خود اختصاص می‌دهد. سازه‌های زیربنایی و تعداد ماده‌های هر یک در بُعد رفتارهای تسهیل‌گر سلامت تحصیلی عبارت از خوش‌بینی تحصیلی (۱۰)، مشغولیت تحصیلی (۸)، جهت‌گیری هدف تسلطی (۱۰)، سرزندگی تحصیلی(۱۰) و تاب‌آوری تحصیلی (۱۰) می‌باشند. در مطالعه صالح‌زاده، شکری و فتح‌آبادی (۵) با تکیه بر نشانگرهای هر یک از نظریه‌های مزبور و پیشینه تجربی موجود، بانک اولیه آیتم‌ها تشکیل شد و روایی صوری و محتوایی آن مبتنی بر دیدگاه خبرگان حوزه روان‌شناسی تربیتی و روان‌سنجی مورد بررسی، اصلاح و تایید قرار گرفت. ضرایب همسانی درونی ابعاد چندگانه تسهیل‌گرهای سلامت تحصیلی شامل خوش‌بینی تحصیلی ۰/۸۹، مشغولیت تحصیلی ۰/۸۵، جهت‌گیری هدف تسلطی ۰/۹۳، سرزندگی تحصیلی ۰/۹۳ و تاب‌آوری تحصیلی ۰/۹۳ محاسبه شده است. میزان پایایی در پژوهش حاضر با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ به ترتیب برابر با خوش‌بینی تحصیلی ۰/۸۶، مشغولیت تحصیلی ۰/۸۸، جهت‌گیری هدف تسلطی ۰/۹۰، سرزندگی تحصیلی ۰/۸۹ و تاب‌آوری تحصیلی ۰/۹۲ به دست آمد.

مقیاس جو مدرسه: پرسشنامه جو و هویت مدرسه توسط لی و همکاران [21] به منظور سنجش جو و هویت مدرسه طراحی و تدوین شده است و در ایران توسط نریمانی و همکاران [22] اعتباریابی شده است. این پرسشنامه دارای ۳۸ سوال و ۵ مولفه رابطه دانش‌آموزان با یکدیگر، رابطه کارکنان با دانش‌آموزان، تاکیدهای آموزشگاه، ارزش‌ها و رویکرد مشترک کارکنان-دانش‌آموزان و هویت مدرسه است و بر اساس طیف شش گزینه‌ای لیکرت با سوالاتی (از قبیل: دانش آموزان یکدیگر را دوست دارند.) به سنجش جو و هویت مدرسه می پردازد. نریمانی و همکاران [22]نشان دادند که پرسشنامه مذکور از روایی و پایایی مناسب برخوردار است. میزان پایایی در پژوهش حاضر با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ به ترتیب برابر با رابطه با دانش‌آموزان ۰/۹۱، رابطه با کارکنان ۰/۸۷، تأکید آموزشگاه ۰/۸۶، ارزش‌های مشترک ۰/۹۳ و هویت مدرسه ۰/۹۰ به دست آمد.

مقیاس خوش‌بینی تحصیلی: برای سنجش میزان خوش‌بینی تحصیلی از پرسشنامه‌ای که توسط اسچن‌موران و همکاران [17]، که شامل سه بعد تأکید تحصیلی دانش‌آموزان (۸ گویه)، اعتماد دانش‌آموزان به معلمان (۱۰ گویه)، و احساس هویت دانش‌آموزان نسبت به مدرسه (۱۰ گویه) است استفاده شد. پرسشنامه خوش‌بینی تحصیل، پرسشنامه‌ای است که میزان خوش‌بینی از تحصیل را می‌سنجد. این مقیاس دارای ۲۸ گویه است و سوالات پرسشنامه بر اساس طیف لیکرت پنج گزینه‌ای (خیلی‌کم= نمره ۱، کم= نمره ۲، متوسط= نمره ۳، زیاد= نمره ۴ و خیلی زیاد= نمره ۵) نمره‌گذاری می‌شود، دامنه آن از ۱ تا ۵ است. نمرات کسب شده، بین حداقل ۲۸ و حداکثر ۱۴۰ می باشد، که نمره‌های بالاتر بیانگر میزان بالای خوش‌بینی تحصیلی است. برای بررسی روایی پرسشنامه از روش تحلیل عاملی تاییدی به روش مولفه‌های اصلی استفاده شده است و پایایی پرسشنامه در پژوهش اسچن‌موران و همکاران [17]، برای هر یک از خرده‌مقیاس‌ها به ترتیب ۰/۹۳، ۰/۹۶، ۰/۹۷ بدست آمده که نشان از مطلوب بودن پایایی پرسشنامه دارد. همچنین در مطالعه حاضر، پایایی برای هر یک از خرده‌مقیاس‌های تاکید تحصیلی، اعتماد

دانش‌آموزان به معلمان و احساس هویت دانش‌آموزان نسبت به مدرسه به ترتیب برابر ۰/۹۱، ۰/۸۶، ۰/۸۹ محاسبه شده است.

یافته‌ها

یافته‌های توصیفی مربوط به ضرایب همبستگی، میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش در جدول ۱ ارائه شده است. بر اساس مندرجات جول ۱، بین جو مدرسه، خوش‌بینی تحصیلی و رفتارهای تسهیل‌کننده سبک زندگی تحصیلی سلامت‌محور، رابطه مثبت معنادار وجود دارد. به منظور ارزیابی مدل پیشنهادی، روش مدل‌یابی معادلات ساختاری با استفاده از نرم‌افزار Amos24 مورد استفاده قرار گرفت. برازندگی مدل پیشنهادی بر اساس ترکیبی از نسخه‌های برازندگی جهت تعیین کفایت برازش مدل پیشنهادی با داده‌ها مورد استفاده قرار گرفتند. ضرایب رگرسیون در شکل ۱ و شاخص‌های برازندگی مدل در جدول ۲ آمده است.

جدول ۲، شاخص‌های نیکویی برازش مدل را نشان می‌دهد. طبق نتایج جدول ۲، شاخص‌های خی‌دو به درجه آزادی ($\mathbf{X^2/df}$) با مقدار ۳/۰۴ قابل قبول، شاخص نیکویی برازش (Goodness of fit index (GFI)) با مقدار ۰/۹۳ برازش خیلی خوب، شاخص برازش هنجارشده (normed fit Index(NFI)) با مقدار ۰/۹۵ برازش خیلی خوب، شاخص برازش فزاینده (Incremental Fit Index(IFI)) با مقدار ۰/۹۵ برازش خیلی خوب و شاخص برازش تطبیقی (Comparative fit index (CFI)) با مقدار ۰/۹۶ برازش خیلی خوب، شاخص ریشه میانگین مربعات خطای برآورد (Root mean square error of approximation (RMSEA)) با مقدار ۰/۰۸ برازش خوب مدل را نشان می‌دهند. جدول ۳ اثرات مستقیم و غیرمستقیم بین جو مدرسه، خوش‌بینی تحصیلی و رفتارهای تسهیل‌کننده سبک زندگی تحصیلی سلامت‌محور را نشان می‌دهد. با اضافه شدن متغییر میانجی به مدل، بارهای عاملی تغییر نکردند، اما ضریب مسیر بین جو مدرسه و رفتارهای تسهیل‌کننده سبک زندگی تحصیلی سلامت محور کاهش یافت.

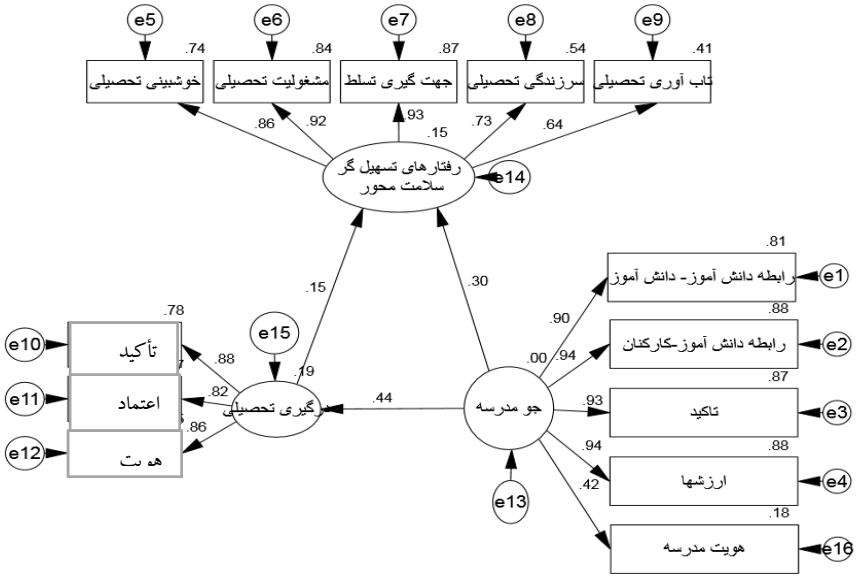
جدول ۳، ضرایب استاندارد مستقیم و غیر مستقیم مدل پیشنهادی را نشان می‌دهد. بر اساس مندرجات جدول ۳ اثر مستقیم جو مدرسه (β = ۰/۴۴، p<۰/۰۰۱) بر خوش‌بینی تحصیلی معنادار است. اثر مستقیم جو مدرسه (۰/۳۰ = ۰۰۱/۰، p<β) بر رفتارهای تسهیل کننده سبک زندگی تحصیلی سلامت محور معنادار است. همچنین اثر مستقیم درگیری تحصیلی (β =۰/۱۵ ، p<۰/۰۵) بر رفتار تسهیل کننده سلامت معنادر است. ضریب مسیر غیر مستقیم بین جو مدرسه و رفتارهای تسهیل کننده سبک زندگی تحصیلی سلامت محور با نقش واسطه‌ای خوش‌بینی تحصیلی معنادار است (۰/۰۶۴ = ۰۵/۰، p<β). با توجه به خروجی Amos در شکل ۲ اعداد روی مستطیل نشان‌دهنده واریانس تبیین شده است، به این صورت که جو مدرسه در مجموع ۱۹ درصد از واریانس خوش‌بینی تحصیلی، جو مدرسه و خوش‌بینی تحصیلی در مجموع ۱۵ درصد از واریانس رفتارهای تسهیل کننده سبک زندگی تحصیلی سلامت محور دانش‌آموزان را تبیین می‌کنند.

جدول ۱. ماتریس همبستگی، میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش

متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳
۱. رابطه با دانش‌آموزان	۱												
۲.رابطه با کارمندان	۰/۵۷**	۱											
۳. تأکید آموزشگاه	۰/۶۸**	۰/۷۶**	۱										
۴. ارزش‌های مشترک	۰/۵۴**	۰/۷۸**	۰/۶۹**	۱									
۵. هویت مدرسه	۰/۴۳**	۰/۳۲**	۰/۲۸**	۰/۳۳**	۱								
۶. تأکید	۰/۳۹**	۰/۳۶**	۰/۳۴**	۰/۳۳**	۰/۳۸**	۱							
۷.اعتماد	۰/۴۱**	۰/۳۷**	۰/۳۳**	۰/۳۴**	۰/۳۲**	۰/۶۲**	۱						
۸. هویت	۰/۴۰**	۰/۳۴**	۰/۳۲**	۰/۳۵**	۰/۲۹**	۰/۵۶**	۰/۷۴**	۱					
۹. خوش‌بینی	۰/۳۹**	۰/۲۹**	۰/۳۲**	۰/۳۲**	۰/۲۳**	۰/۳۰**	۰/۲۳**	۰/۳۸**	۱				
۱۰. مشغولیت تحصیلی	۰/۲۹**	۰/۲۶**	۰/۳۲**	۰/۲۹**	۰/۲۶**	۰/۲۵**	۰/۲۱**	۰/۶۴**	۰/۶۲**	۱			

۱۱. جهت‌گیری تسلطی	۰/۳۱**	۰/۲۷**	۰/۳۱**	۰/۳۲**	۰/۲۶**	۰/۲۳**	۰/۱۷**	۰/۱۷**	۰/۶۳**	۰/۵۴**	۱	
۱۲. سرزندگی تحصیلی	۰/۲۳**	۰/۲۰**	۰/۲۵**	۰/۲۴**	۰/۲۱**	۰/۲۲**	۰/۱۸**	۰/۱۷**	۰/۵۷**	۰/۵۷**	۰/۶۵**	۱
۱۳. تاب‌آوری تحصیلی	۰/۲۸**	۰/۲۵**	۰/۲۹**	۰/۲۹**	۰/۲۲**	۰/۲۵**	۰/۲۵**	۰/۱۶**	۰/۴۹**	۰/۵۷**	۰/۴۵**	۰/۶۲**
میانگین	۱۹/۳۵	۱۹/۷۰	۱۹/۴۴	۱۹/۴۴	۹/۹۹	۱۳/۱۹	۱۲/۶۴	۱۲/۸۲	۱۲/۲۱	۱۱/۷۰	۱۱/۶۰	۱۱/۳۴
انحراف معیار	۶/۷۳	۶/۴۹	۶/۴۰	۶/۳۲	۳/۰۲	۴/۸۸	۴/۴۴	۴/۰۸	۲/۹۸	۲/۹۰	۲/۷۹	۳/۰۴

**در سطح ۰/۰۱ معنادار است

شکل ۲. مدل رابطه جو مدرسه و رفتارهای تسهیل‌کننده سبک زندگی تحصیلی سلامت‌محور با نقش میانجی خوش‌بینی تحصیلی.

جدول ۲. شاخص‌های نیکویی برازش برای مدل مفروض

شاخص	X^2	X^2/df	GFI	NFI	IFI	CFI	RMSEA	PCLOSE
	۱۴۸/۶۶	۳/۰۴	۰/۹۳	۰/۹۵	۰/۹۵	۰/۹۶	۰/۰۸	۰/۰۷۸
مقدار قابل قبول		کوچکتر از ۳ و تا ۵ قابل قبول	۰/۹۵ یا بیشتر برازش خیلی خوب	۰/۹۵ بیشتر برازش خیلی خوب	۰/۹۵ بیشتر برازش خیلی خوب	۰/۹۵ بیشتر برازش خیلی خوب	کمتر از ۰/۰۸ برازش خوب	غیر معنادار

جدول ۳. ضرایب استاندارد مسیرهای مستقیم و غیرمستقیم مدل پیشنهادی

متغیر	ضریب مسیر استاندارد شده	c.r	اثر غیر مستقیم	نتیجه فرضیه
جو مدرسه ← خوش‌بینی تحصیلی	۰/۴۴**	۸/۱۴	–	تأیید فرضیه
جو مدرسه ← رفتارهای تسهیل کننده سبک زندگی تحصیلی سلامت محور	۰/۳۰**	۵/۱۱	–	تأیید فرضیه
خوش‌بینی تحصیلی← رفتارهای تسهیل کننده سبک زندگی تحصیلی سلامت محور	۰/۱۵*	۲/۴۷	–	تأیید فرضیه

جو مدرسه ← خوش‌بینی تحصیلی ← رفتارهای تسهیل کننده سبک زندگی تحصیلی سلامت محور	-	-	*۰/۰۶۴	تأیید فرضیه

**در سطح ۰/۰۱ معنادار است، *در سطح ۰/۰۵ معنادار است

بحث

پژوهش حاضر با هدف طراحی مدل ساختاری رفتارهای تسهیل‌کننده سبک زندگی تحصیلی سلامت‌محور بر اساس جو مدرسه با نقش میانجی خوش‌بینی تحصیلی در دانش‌آموزان انجام گرفت. نتایج مربوط به شاخص‌های برازندگی مدل نشان داد که مدل پیشنهادی اصلاح شده با داده‌ها برازش نسبتاً خوبی دارد و می‌تواند واریانس رفتارهای تسهیل‌کننده سبک زندگی تحصیلی سلامت‌محور را تبیین کند. یافته‌های حاصل از پژوهش حاضر نشان داد که عامل جو مدرسه به صورت مستقیم بر رفتارهای تسهیل‌کننده سبک زندگی تحصیلی سلامت‌محور دانش‌آموزان تاثیر دارد، همچنین متغیر خوش‌بینی تحصیلی نیز به صورت مثبت رابطه بین جو مدرسه و رفتارهای تسهیل‌کننده سبک زندگی تحصیلی سلامت‌محور را میانجی‌گری می‌کند. این نتایج نشان می‌دهد که ابتدا جو مدرسه، خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموزان را تغییر می‌دهد و با این تغییر رفتارهای تسهیل‌کننده سبک زندگی تحصیلی سلامت‌محور را در دانش‌آموزان موجب می‌شود. این نتیجه با یافته‌های مهنا و طالع‌پسند [23]، بیکر، گوئتز و همکاران[24] ، ابراهیمی‌بخت، یاراحمدی، اسدزاده و احمدیان [25]، پرتوریس و ویلیرس [11]، لنت، تاویرا و لوبو [12]هماهنگ و همسو می‌باشد. همچنین با نتیجه ایلمور و هوبنر [13] و پیک و هاموی [14] که نشان دادند جو مدرسه از طریق حمایت معلمان و همسالان بر نتایج تحصیلی و رشد روانی اجتماعی نوجوانان تاثیر دارد هماهنگ است. نتایج مطالعه طاعتی، شکری و شهیدی [20] نیز از نقش واسطه‌ای خوش‌بینی در رابطه بین تجارب تحصیلی استرس‌زا و واکنش‌ها به این تجارب حمایت کردند. مطالعات دیگر نیز نشان داده است که همبستگی معناداری بین کیفیت زندگی دانش‌آموزان در مدرسه با رضایت و نگرش‌شان نسبت به مدرسه و روابط آنان با معلم و همسالان وجود دارد. و کیفیت زندگی دانش‌آموزان در مدرسه با ماندگاری آن‌ها در مدرسه، نگرش آن‌ها درباره مدرسه رفتن، موفقیت تحصیلی، سطوح پیشرفت تحصیلی، پذیرش مسئولیت و تعهد در قبال تکالیف مدرسه و بروز نابه‌هنجاری در مدرسه ارتباط دارد [15]. کاسترل اوغلو [5]نیز نشان داده است که بین وضعیت زندگی در مدرسه و انگیزش تحصیلی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد و کیفیت زندگی در مدرسه پیش‌بینی کننده انگیزش تحصیلی است. پژوهش گونژ و کازو [16] نیز نشان داده است که جو مدرسه بر اشتیاق تحصیلی (رفتاری، شناختی و عاطفی) تاثیر دارد، که این عوامل هر کدام می‌تواند زمینه تقویت رفتارهای تسهیل‌کننده سبک زندگی تحصیلی سلامت‌محور را برای دانش‌آموزان فراهم نماید. در همین راستا، هدایت و صادق‌زاده [16]نیز نشان دادند که بین ارتباط با مدرسه، بهزیستی تحصیلی و سرزندگی تحصیلی رابطه وجود دارد و بهزیستی تحصیلی نقش معناداری در تبیین هیجانات منفی تحصیلی دارد. همچنین نتایج آزمون رگرسیون چندگانه نیز نشان داد که ارتباط با مدرسه، بهزیستی تحصیلی و سرزندگی تحصیلی متغیر هیجانات تحصیلی را تبیین می‌کنند و از بین این متغیرها، متغیر بهزیستی تحصیلی بیش از سایر متغیرها قدرت تبیین کنندگی متغیر هیجانات تحصیلی را دارد.

در تبیین این یافته‌ها و نتیجه پژوهش حاضر می‌توان گفت ارتباط ساختار مدرسه با رفتارهای تحصیلی دانش‌آموزان نشانگر این است که ویژگی‌های سازمانی و روان‌شناختی با نگرش و رفتارهای دانش‌آموزان و همچنین سبک زندگی تحصیلی سلامت‌محور ارتباط دارد و این ارتباط از طریق معلمان، همسالان، محیط مدرسه و همبستگی بین اعضاء در مدرسه شکل می‌گیرد [14]. در نتیجه جو مدرسه در کنار خوش‌بینی تحصیلی، زمینه‌های تقویت و بهبود رفتارهای تسهیل‌کننده سبک زندگی تحصیلی سلامت‌محور دانش‌آموزان را فراهم می‌سازد. با توجه به نتایج پژوهش، دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت باید محیطی را در مدرسه فراهم سازند که همراه با روابط دوستانه بین معلم و دانش‌آموزان، حاکی از قوانینی ثابت و روشن و جوی خودمختارانه برای دانش‌آموزان باشد، تا در سایه چنین محیطی، دانش‌آموزان با انگیزه و علاقه بیشتری به تحصیل بپردازند و زمینه سبک زندگی تحصیلی سلامت‌محور را فراهم آورند. این پژوهش نیز مانند پژوهش‌های دیگر محدودیت‌هایی داشته است که مهمترین آنها اجرای این پژوهش در بین دانش‌آموزان ابتدایی دوره دوم شهرستان بروجرد است که تعمیم‌پذیری آن را محدود می‌کند. محدودیت دیگر این مطالعه بر می‌گردد به شرایط کروناییی که ارتباط با نمونه را به صورت مجازی و از طریق شبکه شاد محدود کرد که این امر محدودیت‌هایی در جمع‌آوری اطلاعات را به همراه داشت. در نهایت اینکه مدل حاضر صرفا بر اساس یک متغیر پیش‌بین و یک متغیر میانجی طراحی گردید. متناسب با محدودیت‌هایی که ذکر شد، پیشنهاد می‌شود تحقیقی مشابه با این تحقیق در جامعه‌ای بزرگتر در سایر شهرها انجام شود که زمینه‌ساز بستری مناسب برای تعمیم‌پذیری بهتر شود. همچنین توصیه می‌شود با امید به

اینکه شرایط کرونایی به زودی از بین برود، مطالعاتی مشابه مطالعه حاضر در شرایط عینی و واقعی انجام گیرد که گردآوری اطلاعات از شرکت‌کنندگان قطعا اطلاعات ارزشمندتری نسبت به گردآوری اطلاعات به صورت مجازی فراهم می‌آورد. همچنین پیشنهاد می‌شود که در مطالعات آتی با ترکیبی متفاوت از متغیرهای مناسب در ارتباط با متغیر رفتارهای تسهیل‌کننده سبک زندگی تحصیلی سلامت‌محور پرداخته شود که نتایج آن بی‌شک کاربرد ارزشمندتری در حیطه آموزش و یادگیری دانش‌آموزان خواهد داشت.

نتیجه‌گیری

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد با توجه داشتن به متغیرهای جو مدرسه و خوش‌بینی تحصیلی می‌توان افزایش رفتارهای تسهیل‌کننده سبک زندگی تحصیلی سلامت‌محور دانش‌آموزان را انتظار داشت. بر این اساس، فراهم کردن بستر مناسب برای ارتقاء ایده‌های نوظهور در محدوده تلاش محققان تربیتی با تأکید بر مواضع فکری جنبش آموزش و پرورش مثبت‌نگر ضرورتی است که به اتکای آن، پدیدآیی انتخابی پژوهشی نظیر رفتارهای ارتقاءدهنده سبک زندگی تحصیلی سلامت‌محور به میزان قابل توجه مورد تأکید قرار می‌گیرد.

ملاحظات اخلاقی

این مقاله برگرفته از رساله دکتری نویسنده اول می‌باشد. موضوع رساله در "دانشگاه لرستان" با کد ۱۵۵۰۸ به تصویب رسیده است.

تضاد منافع

بدین‌وسیله نویسندگان تصریح می‌نمایند که هیچ‌گونه تضاد منافعی در خصوص پژوهش حاضر وجود ندارد.

سپاسگزاری

بدین وسیله از کلیه کسانی که در انجام این پژوهش ما را یاری نمودند، مخصوصا دانش‌آموزان عزیزی که حوصله به خرج دادند و با صبر و شکیبایی همکاری نمودند، کمال تقدیر و تشکر به عمل می‌آید.

منابع

1- Qadmpour, E; Yousef Vand, L & Radmehr, P. Comparison of the effectiveness of cognitive and metacognitive leadership training on academic hope in male and female students. Cognitive strategies in learning. 2017; 5 (9): 434- 47.7- 34. [In Persian]

2- Zahed Babalan, A; Pour Bahram, R & Rahmani Javanmard, S. The relationship between perfectionism, goal orientation and academic performance with academic burnout. A New Approach in Educational Management, 2013; 5 (2): 109- 124. [In Persian]

3- Kavousian, J; Kadivar, P & Farzad, W. Relationship between environmental and academic variables and school well-being: the role of psychological needs, motivational self-regulation and academic emotions; Journal of Research in Mental Health, 2012; 6 (1): 10-25. [In Persian]

4- Wentzel, K.R, Miele, D. Handbook of Motivation at School (2ndedition), New Yourk, NY: Routledge. 2016.

5- Salehzadeh, P; Shokri, P & Fathabadi, j. Health-centered academic lifestyle: An emerging idea in academic health psychology. Journal of Educational Psychology, 2017; 13 (46): 1-30. [In Persian]

6- Peterson, C. A primer in positive psychology. New York, NY: Oxford Press. 2006.

7- Hakimi, S; Astrologers, S; Rahimian, I & Crane, M. The effectiveness of positive psychotherapy on depression, students' well-being and academic achievement in mathematics and experimental sciences. Journal of Educational Psychology Studies, 2017; (28): 50- 82. [In Persian]

8- Widlund, A., Timonen, H., & Korhonen, J. academic well-being, mathematics performance, and educational aspirations in lower secondary education: changes within a school year. Frontiers in Psychology. 2018; 13(9): 1-19.

9- Oliver، R. L., & Desarbo، W. S. Processing Satisfaction Response in Consumption: A Suggested Framework and Response Proposition. Journal of Consumer Satisfaction، Dissatisfaction and Complaining Behavior, 1–16. 1989.

10- Marzooqi, R; Heidari, M & Heidari, E. Investigating the relationship between educational justice and academic burnout of students of the University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences. Journal of the Center for the Study and Development of Medical Education, 2013; 10 (3): 210- 216. [In parsian]

11- Pretoriuc, S., & Villiers, E. D. Educators perceptions of school climate and health in selected primary schools. South African Journal of Education. 2009; 29: 33- 52

12- Lent, R. W., Taveira, M. D. C., & Lobo. C. Two tests of the social cognitive model of weal-Bing in Portuguese college students. Journal of vocational behavior. 2010; 30: 362- 371.

13- Elmore, G. M., & Huebner, E. Adolescents satisfactions whit school experiences relationship whit demographics, attachment relationships, and school engagement behavior. Psychology in the school. 2010; 47: 225- 237.

14- Piko, B. F., & Hamvai, C. Parent, school and peer- related correlates of adolescent's life satisfaction. Children and Youth services review, 2012; 32: 1472- 1482.

15- Ainley, J., & Bourke, S. Quality of school life and intentions for father education: The case of a rural high school. Paper presented at annual conference of AARE. Adelaide. 1992.
16- Gunuc, S., & Kuzu, K., Confirmation of campus-class-technology model in student engagement: A path analysis. Computers in Human Behavior, 2015; 5(4): 114-125.
17- Tschannen-Moran, M., Bankole, R. A., Mitchell, R. M. & Moore Jr, D. M. Student academic optimism: A confirmatory factor analysis. Journal of Educational Administration, 2013; 51(2): 150-175.
18- Carver, C. S.; Scheier, M. F. & Segerstrom, S. C. Optimism. Clinical Psychology Review, 2010; 30: 879-889.
19- Feldman, D. B. & Kubota, M. Hope, self-efficacy, optimism and academic achievement: Distinguishing constructs and levels of specificity in predicting college grade point average. Learning and Individual Differences, 2015; 37 (2): 210-216.
20- Taati, F; Shukri, O & Shahidi, S. The mediating role of optimism in the relationship between stressful academic experiences and reactions to these experiences. Journal of Kerman University of Medical Sciences, 2013; 8 (1): 73-90. [In Persian]
21- Li, D., Zhou, Y., Li, X., & zhou, Z. Perceived school climate and adolescent Internet addiction: The mediating role of deviant peer affiliation and the moderating role of effortful control. Computers in Human Behavior, 2016; 60: 54-61.
22-Imam Gholi Vand, F; Kadivar, P & Sharifif , H.P. Psychometric indices of the two-dimensional questionnaire of school atmosphere and identity. Educational Measurement Quarterly, 2019; 9 (35): 107- 132. [In parsian]
23- Mahna, S & Tale Pasand, S. The relationship between environmental support and emotional self-awareness with academic engagement: The mediating role of academic well-being. Iranian Journal of Medical Education. 2016; 16-31. [In Persian]
24- Baker J, Dilly L. Aupperlee J, & Patil S. The developmental context of school satisfaction: Schools as psychologically healthy environments. School Psychology Quarterly, 2014; 18(2): 206-21.
25- Ebrahimi Bakht, H; Yarahmadi, Y; Asadzadeh, H & Ahmadian, H. Develop a model of academic vitality based on satisfaction with basic psychological needs, motivational orientation, self-directed learning. Bi-Quarterly Journal of Cognitive Strategies in Learning, 2018; 6 (11): 136- 153. (Persian)
26- Hedayat, F & Sadeghzadeh, S. The relationship between school and academic well-being with academic emotions with the mediating role of academic vitality. Journal of New Approach in Educational Sciences, 2020; 2 (2): 7-21. [In Persian]